

within Africa or are ignited by global forces in the context of neoliberal globalisation, which are masked as ethnic issues.

Kasanda's book provides an inspiring perspective on African social and political philosophy as an integral part of global dialogue and struggles for global justice. His perspective highlights the relevance of African social and political thought beyond African studies and thus avoids locking it into a particularistic framework, in contrast to Western social and political philosophy and its claim to universalism. The richness and breadth of issues and approaches Kasanda discusses is not exhausted in this review, in which I have focused particularly on the idea of pan-Africanism in a dialogue with global interactions and global justice. However, I believe that this can be seen as a one of the threads that Kasanda follows in his book. His commitment to social and political philosophy in the service of human emancipation and efforts to find remedies to major social wrongs in Africa and globally makes his book a must-read for all those interested in a deeper understanding of contemporary African socio-economic and political realities as well as those searching for embedded universalism in a globalising world.

Já, transgender

Nela Andresová

Wiesner, A. 2017. *Jediná jistota je změna: Autoetnografie na transgender téma*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV.

„Jediná jistota je změna,” tak praví citát, kterým Adam Wiesner zaštiťuje svou knižní prvotinu. Jak uvádí název knihy, jedná se o autoetnografii, transtematika je tedy autorovi osobně blízká. Struktura textu samého je poměrně netradiční. Autor nejprve provází čtenáře tématem celé knihy a vývojem psaní v průběhu let. Dále přibližuje zvolený žánr autoetnografie pro tuto práci, teoretický rámec tématu transgenderu, dále reflexivní přístup a etiku v kvalitativním výzkumu. Poté se věnuje budování LGBT organizací na Slovensku, u jejichž vývoje se angažoval od roku 2011. V poslední části knihy představuje svůj proces tranzice, především v rámci diagnostického procesu. Wiesner usiluje o inovativní způsob přístupu k práci, ve kterém se snaží obsáhnout problematiku v nejširší možné míře. Nejsou u něho však úplně patrné teoretické pilíře a hlavní teze práce.

Autor v úvodu uvádí své motivace k volbě této práce, svou cestu k tématu a prvotní kroky k výzkumu, zapojení do LGBT organizace *TransFúzia* a *Duhový Pride* a cestu k otevření vlastních otázek, týkajících se autora samotného, cesty k vlastní změně. Autor předkládá nelehkou pozici vědce, aktivisty a transosoby. Jde o role, které souznějí, ale současně i neladí.

Práce přibližuje kroky výzkumníka a jeho začátky zaměřené na kontext LGBT na Slovensku. Autor vycházel ze způsobu svého předchozího výzkumu v Madridu na podobné téma, kde aktivisté usilovali o depatologizaci transsexuality, aby se o ní přestalo přemýšlet jako o psychické poruše. V Madridu byl však transaktivismus na mnohem pokročilejší úrovni. Wiesner proto odstoupil od snahy porovnávat situaci Slovenska se Španělskem, protože v té době byl slovenský aktivismus teprve ve svých počátcích. Práce se věnuje především organizační antropologii v rámci budování LGBT aktivismu a občanské společnosti. Organizace je centrálním bodem práce. Ukazuje se, že v české i slovenské společnosti se formují aktivistická uskupení, která se dále rozvíjejí do formálních organizací, jako tomu je i v případě organizací *Duhový Pride* a *TransFúzia*. Pozornost je zaměřena na formování lokálního aktivismu.

Autor skokově přechází k tématu etnografie jako žánru, kde představuje tři přístupy k etnografii, se kterými se v životě setkal a které pro něho při studiu a práci byly stěžejními. Zdůvodňuje svůj přístup k etnografii, daný angažovaností jako transaktivisty, člověka procházejícího tranzicí a současně vědce. V poslední části kapitoly věnuje prostor reflexi spolupracovnice Niny, kterou považuje za jednu z největších odbornic na transgenderovou problematiku na Slovensku, zároveň je jeho partnerkou v obou organizacích, v nichž se angažoval. Ninina zpětná vazba provází čtenáře celou knihou, objevuje se v několika jejích částech. Partnerka výzkumu kriticky reaguje na celý text a poskytuje jakýsi oponentský náhled. Čtenář knihy potom vidí již upravený text na základě jejích připomínek. Jedna z Nininých poznámek se týká fragmentárnosti textu. Ke stejnému názoru jsem dospěla po přečtení knihy také. Nině chyběla v textu „červená nit“, která je i po úpravách v textu stále málo patrná. Pozice autora je však podle něho samého náročná, proto problém obhazuje takto: „Fragmentace nejlépe vystihuje vnitřní i vnější stav mé osobnosti, již jsem ve své šíři dlouhou dobu nedokázal nahlédnout, protože jsem se nacházel v dlouhodobém a kontinuálním procesu změny“ (s. 63). Pro čtenáře může být ale lehce matoucí, fragmentace a nejednotnost textu je poměrně velkou výtkou. Je proto škoda, že se autor na tento problém více nezaměřil.

Wiesner v knize velmi důkladně reflektuje své kroky při výzkumu a psaní textu. Reflexi je věnována dokonce samostatná kapitola. Detailní popisy konkrétních kroků a jejich zdůvodňování ale občas odpoutávají pozornost od podstaty výzkumu. Reflexi autor předchází možným výtkám ke knize: „Pro experty ze sociálních věd bude práce zřejmě nedostatečně empirická, pro odborníky z oblasti gender studies nedostatečně

kritická či teoretická, pro experty z řad trans aktivistů nedostatečně využívající potenciál, příliš osobní a rozměňující, neberoucí ohled na převládající snahy a cíle“ (s. 81).

Autor se dále věnuje vymezení pojmů týkajících se transtematiky. Vnímá střety porozumění a odmítání. Jak říká sám autor: „Trans prostor je natolik široký a jedinečný, že je v něm velmi náročné hledat shodu“ (s. 70). Hledat jednotnost mezi tak pestrým světem gender-queer se zdá být nemožné. Spojení odlišnostmi nestačí a i v rámci komunity se mohou projevit rozpory. Wiesner se také zabývá fenoménem transgenderu v rámci celospolečenského vývoje, a to světového i československého. Transproblematika se na našem území zkoumá od 70. let minulého století v rámci medicínského diskursu. V českém a slovenském sociálněvědním kontextu prošlo téma LGBT vývojem především po roce 1989 nástupem „sexuální revoluce“ a dospělo k řešení tématu z širší perspektivy. Fenomén transgenderu je však stále okrajové téma, upozaděno za gay a lesbickou problematikou, proto jsou podobné publikace na poli transgenderu velmi přínosné.

Wiesner se věnuje etice výzkumu, což dále dokládá na vlastní pozici v terénu. Jedná se o moment, kdy autor přechází ke svému působení v transorganizacích a k zažitým komplikacím. Autor používá metody zúčastněného pozorování, rozhovorů a autoetnografie. Stál při budování organizací *Duhový Pride* a *TransFúzia*, měl tedy možnost zkoumat organizaci zevnitř. Nejdříve popisuje svůj vstup do terénu, jaké chyby udělal, jaké problémy se naskytly a jak je důležitá reflexivita. Problémem je, že za zevrubným popisem etiky a reflexivity ustupuje celé téma do pozadí. Jako by celá kniha byla kazuistikou, výukovým materiálem pro použité metody výzkumu a téma transgenderové problematiky je skryto za ním jako druhotné. Kniha má v jistých ohledech téměř učebnicový charakter. Podobně reaguje antropoložka Petra Ezzeddine, podle jejího mínění může kniha sloužit i jako učebnice autoetnografie. To je zřejmě nezamýšleným důsledkem publikace. Pro čtenáře, který není znalcem autoetnografického žánru, může být přínosná v tom, že lépe pochopí zvolené kroky ve výzkumu, ostatní čtenáře ale může odvést od tématu.

Další část se již věnuje přímo transorganizacím *Duhový Pride* a *TransFúzia*, jejich fungování a struktuře, a to z pohledu *vedení a budování kapacit*. Autor tyto organizace srovnává. *Duhový Pride* měl od začátku větší problémy ohledně společných cílů a hodnot oproti *TransFúzii*, jež byla organizačně úspěšnější. Wiesner vysvětluje, že klíčové je to, zda u zrodu stojí dva lidé, kteří společně formují myšlenku, nebo existuje na počátku nejprve společný zájem, na němž začnou participovat lidé. Ukazuje na tomto případě, jak která organizace efektivně funguje, zachází tu tedy do podnikatelských studií. V knize však chybí větší reflexe odlišnosti těchto organizací, *Duhový Pride* sdružuje více sexuálních menšin, *TransFúzia* se věnuje přímo translidem a intersexlidem. Co se týče budování společných hodnot a cílů, problém může stát i na těchto odlišnostech. Tato část práce je stěžejní, působí ale lehce nedotaženě.

Problémem knihy je i to, že není jasně patrný její hlavní cíl. K jádru tématu se kniha dostává vlastně až ve své druhé polovině.

V poslední kapitole se autor zaměřuje na oblast vlastní tranzice, a to i přesto, že toto téma původně pro knihu nezamýšlel. Věnuje se konkrétně diagnostickému procesu a své zkušenosti s lékaři z pohledu nebinárně se identifikujícího člověka. Toto téma považuji za obzvlášť zajímavé, zejména kvůli nebinární identifikaci autora. Poskytuje však pouze jednu osobní zkušenost, nesnaží se zevšeobecňovat situaci v celé zemi. Naopak upozorňuje na to, že on měl při své zkušenosti štěstí, což nebývá pravidlem. Autor autenticky popisuje své zkušenosti z různých ordinací lékařů a psychologů. Přibližuje i běžný život, společenské konvence vztahující se k mužům a ženám, změny v kolektivech během procesu tranzice, ať už pozitivní, či negativní. Popisuje svůj život a to, jak byl ovlivněn tranzicí. „Tranzice je proces, který v podstatě nikdy nekončí, a to je jeden ze závěrů, jež nejen můj výzkum, ale i má vlastní zkušenost potvrzuje...” (s. 173).

Knihy jako celek je velmi čtivá a poutavá, což souvisí se zvoleným žánrem autoetnografie, který odkrývá vnitřní procesy autora samého a je velmi osobní. Jedná se o odbornou publikaci, ovšem může být pozoruhodná i pro laického čtenáře. Jazyk textu je velmi srozumitelný a tím přístupnější i pro neodbornou veřejnost. Přínosná může být právě pro transosoby samé. Nabízí komplexní informace o transproblematice na Slovensku, o aktivismu LGBT hnutí. Tím je unikátní v československém prostoru. Lokálnost tématu hraje důležitou roli především v souvislosti s dobou postsocialismu, stejně tak s pocitem sounáležitosti k něčemu, co se děje kolem nás, k aktivismu, jehož součástí můžeme být přímo tady a teď. I přes některé výtky k textu považuji podobné počiny za vítané a velmi přínosné pro přiblížení života transgender lidí v Čechách a na Slovensku.